

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 116 1995

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Per Rydén, Margareta Wirmark

Stockholm: Anders Cullhed, Ulf Boëthius, Ingemar Algulin

Umeå: Anders Pettersson

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktör: Docent Ulf Wittrock

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,
Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 UPPSALA

Utgiven med stöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* skall lämnas dels på diskett (företädesvis i ordbehandlingsprogrammen Word för Windows, Word för DOS eller Word Perfect), dels i form av utskrift på papper.

Bidrag insänds till: Svenska Litteratursällskapet, Litt.vet. inst., Slottet, ing. A0, 752 37 UPPSALA.

Bidrag lämnade senare än 30 juni 1996 kan ej publiceras i *Samlaren* 117 1996.

ISBN 91-87666-10-3

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Gotab, Stockholm 1996

Fra C.J.L. Almqvists skriveværksted

Av NINA VOSBEIN

Til C.J.L. Almqvists ungdomsdigtning hører et håndskrift, som ikke tidligere har været publiceret i sin helhed: En plan for et større digterværk i romantisk stil. Jeg kalder skriftet for *18 Kolumner* (på dansk 18 kolonner, I det følgende betegnet 18 k). Det findes på Uppsala Universitetsbibliotek under betegnelsen X 251 m:3 nr. 91–92, litterære manuskript m.m. Hertil slutter sig et særskilt blad med titlen *Frig*, med betegnelsen X 251 m:3 nr. 83.

Enkelte forskere har tidligere citeret 18 k i uddrag. Det omtales af Olle Holmberg i »Kronologien i Törnrosens Bok», Samlaren 1919. Manuskriptet var på dette tidspunkt i Ruben G:son Bergs eje. Det fremgår af Martin Lamms »Studier i Almqvists ungdomsdigtning», Samlaren 1915, at denne ikke kendte 18 k, da han skrev denne væsentlige afhandling. Henry Olsson omtaler skriftet side 353 i sin bog »C.J.L.A. före Törnrosens bok», 1927. Man savner imidlertid den sammenhængende tekst, som jeg derfor vil præsentere.

Manuskriptet består af to hele udfoldede skrivepapirsark opdelt i ialt 21 spalter. Papiret er et lidt groft blåt papir fra Lessebo. Vandmærket Lessebo III. er stavet med enkelt s. Arkene er beskrevet på begge sider. Første ark har på forsiden kolonne 1 til 5, og på bagsiden kolonne 6 til 10. Andet ark har på forsiden 6b og 6c samt 11 til 13, medens dets bagside har kolonnerne 14 til 17 samt kolonne 18 over 2 spalter. *Frig* er skrevet på samme papirtype.

18 k giver et indblik i, hvordan Almqvist i denne tidlige fase arbejdede på at blive digter, og ved at sammenholde med andre ungdomsværker kastes lys over arbejdsprocessen. Kolonnerne er sirligt skrevne, men med en del rettelser og forkortelser. Efter bedste evne gengiver jeg i det følgende den fuldstændige tekst. Kolonnerne skrives i samme rækkefølge som i manuskriptet. Almqvists overstregninger angives med */kursiv/*. (?) betegner tvivl om tydning.

1. Lumo (Ef)

Sedan han och Nioma drömt
och han hos Almina fått
Gunasol, reser han af att
söka Pramdol. – Hans Perioder
äro 1.

2. Love

Forntiden – Framti i
en dröm – en Sky –
alt eld
Följer Paradisfogelns
röst – om X –
Måste sjunga alt som
Pa.röst klingar inom
bords – än är det
en Eolsharpa, än
en Fågelstämma
som kallar, och
när den tystnar
måste */ämnet/* sången af
brytas – Alt äm-
net ombytes av
dufte, alt Parad.
f. och Eolsharpan
i Echo afväxla,
och de hafva hvar
dem afväxlade
ämnen. – –

O Svea! dig fin-
ner Siaren, när han
ser nedåt – framåt
hör han harpan
Vill du följa mig?

O Anna låt oss
lysna! De älskade
flyta tillsammans i
Nandas gestalt

Två skilda slag
af Sångar 1. De fordna
hvilka Sagor om-
fatta hela Jorden
hela Forntiden och
det Kommande. Dessa
får Love hos Nanda
(Sedan Paradisf. yppat
sig vara Nanda) – Han
går upp i N! templet

och frågar henne derom – 2. Sådane sagor som utgöra Kamjolas forntidiga händelser.

3. Nanda

Dotter af en Hermaphrodite Konung i forntiden, /för älskade sig/ såg sig sjelf i en Källa – Du alism uppstod – för skräkt – skulle hjel pas genom att sjunga – flyger som Parad.f. för Människna – Blef fångad af en Konung Orudun före X tid
hvars lif berodde på att hafva henne fången – En af östvise som sett X kämpar med Kon. på Glasberg, der hvarje Bloddropa syntes såsom hämnande Gamar – Kon. stumar af fasa då Övise binder honom, – N. befrias börjar sjunga i Romantiken – Eremiten författar Wina golf och Lili – se sagan derom – Dessa bägge dö och önska en evig kysk Förening
De förvandlas då till Eolsharpan. Paradf^s älskling – Naturspelet – De sjöngo alltid Echo åt Nanda. – Men sedan Grimur upp väckt Konungen på Glasberget – vaknar han och binder åter Paradfn. Då måste Eolsharpan ensam spela i Folkmeloi
Omsider feck Nanda fly till det nya Landet (America) och gret bort all sin Sjelf skådning i Nandas Källa. Nu sjöng hon salig jemte sitt Echo

4. Arctura

var Nandas Syskon
Bägge en Herm. barn ett troll (sedan mend) Hon skulle och blifva Hermaphr. men genom anropet af sitt Namn blef hon växlande Kön – och omsider efter en förskräcklig trollirring omkring blef hon Arctura boende i Norr af jorden – och feck genom samma Troll som förfölgt henne under irringen den grymmaste frost (Se Sagan) – Löftet sade att blott motsatsen, en Man, skulle kunna hjälpa detta – Hon drar till sig Grimur – men han håller ej alla Profven utan kommer bort –. blir Galt hos en blind Prinds i sällskap med Wingolf – Sedan han, uppmanad genom Snösankar fått Kraft, mördar han den Kon som förföljde Nanda (Sedan han först uppväckt honom) Sedan får han en compass, hvarmed han vridar om Arcturas slott och drar ner henne till varme men när de råkas flyta de så tillsammans att bägge försvinna, – och en Hermaphr. uppkommer (/N/Dion) som går till Korason, råkar Nanda

5. /N/Dion

Bygger ett Tempel /öfverallt/ på Korason der Almina Lumo, Sumol &c undervisas – der hör Love

Aransiska undervisningar om höga ting i synnerhet om /JC/ X.

6. Aransis och smyckena

De leka med en präktig Symbol, och då de på ett ställe se en fläck, taga de och skura af densamma –, I ögonblicket skymtar för dem en Ynsis fram; Aransis komma i hög och djup förnimmelse, och se Jordsymbolen som svarade mot det som de menade Det är Staden Karmola och Khorasons berg; men der fattas en vis godhet hos Folket. De se Krig fr. Nipon &c. De skåda både framåt och tillbaka – De se Dammans ohygliga tid, och äro nära att gråta. Då få de se en oändlig frid, under en viss Karmols arfvinge. De vilja se honom, men få det icke. – De önska honom då de 3 Smyckena Ynsis säger Dem: detta är tecknet till friden kring Korason, när en Prins egar alla tre Smyckena. När de nedvakna, se de Fläcken aftvättad – De uppvakna åter och bedja att få disponera om Smyckena Vi skola gifva dem åt en! – Nej – Ett skolen I få bestyra om. Den I ger det åt har godt hopp. Men blott den, som har alla 3 är Fridsfursten – De välja Svärdet och ge det förmåga 1. att sjunga i striden. 2. att på 3 sätt blänka mot gode – 3. att studsa från sig en orätt Tagare. – Nu gifva de svär det åt Gunasol; men hvilken dör, utan att få de

då de igentaga Svärdet öfriga Klenoderne. _ Dessa hade Aransis, efter befallning öfverlämnat åt

Cramos Aransis /Insayol/ en hög /Ynsis/, som gömde dem väl i ett Guldberg. – Mellertid bortnarras de af Ubun Or/r/udun, som [fortsattes (på ark 2) i 6b]

7. Orudun, Mem.

Lefde i uråldsta Jorden och blef full Egoist – älskade så

jorden att han flere gånger iklädde jordkroppar och bodde på jorden. Det var han som fångslade Nanda &c och slutligen miste lifvet af Grimur då han beslöt att ej längre vara jordisk och sinlig, utan vara /ren/ fuldst Egoist – Han gjorde en symbol af oblandad egenkärlek och feck se på Jorden folk lämpliga för sig, neml. att Nipon att öka ondskan uti (hvilket han verkställd genom Amobub), och Karmola, att förstöra hvarföre han föranledde Mendernes förbund och derigenom skulle borttaga Klenoderne, äfvensom drifva Milumbus och Amunda till Karmola, hvilket skedde genom Emburn. – För att få beherrska Enskildta hade Mem (Fursten i Mendernes förbund) inrättat 3 jerteckn: 1: En Spiegelsköld af den natur att hållen mot ett Naturföremål, dess (Idé) ande straxt syntes: 2: en Salva, som struken öfver ögat gjorde att man såg in hvar man önskade – 3. Ett Band, som knutit kr. Halsen gjorde att man kunde taga hvad Gestalt man ville.

8. Deo

Deo och Zeo var bröder – som barn voro de ute i en skog, och en Orm kom. Ormen kom öfver dem på det sättet, att han kom under Deo, och öfver Zeo: Den förre hånade, den sednare stridde. Slutet blef att Deo feck Ormen öfver sig, och Zeo under sig –

När uppväxte feck
 Deo ett särdeles
 begär, att lefva
 i sinlighet, och
 beherrskades af
 begär til qvinnor.
 Han gjorde sig
 ett Harem. –
 Under detta Sus
 var Orni ute
 att skaffa flic-
 kor till Striden.
 Hon narrar sig
 in till Deo, och
 blir antagen –
 samt genom en
 stöld af Mems
 Band, som hon
 sönderdelar gå
 alla flickorna
 bort i fogel-
 hammar; men
 Memo Bands E-
 gare skickar öfver
 dem ett hiskeligt
 regn, hvarige-
 nom Bandet
 smälter af Hal-
 sarne, och när
 de önska sig
 ifrån /Kr/ Fogel
 hammen, kunna
 de icke det –
 Se Orni
 Deo lefver vi-
 dare i uselhet.

9. Zeo

10. Trollspöt

[9. og 10. har Almqvist ikke udfyldt – slut på 1. ark.]

6b. Aransis och Smyckena

var Nipons Drifgenius,
 men slutligen (se Orud.)
 till Selanidernes Dal
 /Aransis Insayol/ Kramos ängslig
 hvart de hafva tagit
 vägen – hittar på att
 göre Det bekanta jer-
 tecknet. Trollspöt, som
 har 2 egenskaper 1. att
 vid vidrörande gifva alt
 sin grundgestalt, 2: att
 ingen skulle kunna öppna
 smyckenas Dal, som ej
 hade Trollspöt. Men
 just som detta Jer-teckn.
 var färdigt, stod en
 mend bakom och slog
 det ur Cramos hand,

så at det flög bort
 och kom till Amabub,
 derifrån Emburn slut-
 ligen hemtade det –
 Kramos går emeller
 tid och gråter med
 Regnbågen så att
 Selaniderne yppa da-
 len och han får ut
 Gunasol, som han
 ville ge åt Lumo,
 och ber dem göma
 de andra. Mellertid
 taga Menderne, i
 sitt förbund, bort
 de 2 andra Klenoder-
 na, och göra genom
 Lumos Skeppsbrott
 så, att de äfven få
 Gunasol, och gömer
 altsammans midt i
Jorden. Kramos gör
 samt upphäfver Troll[- -] (?)
 då åter en katt af
 den egenskap, att snoka
 upp Smyckena om en
 ädel riddare, som
 /givit/ befriat 10 Jungfrur
 sätter sig att rida der-
 på. Detta ber han
 Murniden Albion
 uträtta, hvilken ställer
 så till att Lumo be-
 friar de 10 – och efter
 flere äfventyr rider in
 i Jordens medelpunkt

6 c. Ar. och Smyck

Han får nu tag
 i alla 3 Smyckena
 i ett ensamt
 slott dernere; men
 kan ej sjelf bära
 alla tre; samt
 kommer i stort be-
 kymmer emedan
 Katten blir ihjel-
 slagen; men får
 slutligen en Blomma
 med stor växande
 kraft, i hvars
 Knopp han gömer
 allt; och uppkomma
 på jorden, då sjelfva
 grundslaget med
 Niponiska går –
 han dör – och
 Sumol får alla
 3. –

11. Tr.Bandet12. Tr.Spejeln13. Tr.Salvan

[11, 12 og 13 har Almqvist ikke udfyldt. – slut på ark 2's forside. Hen over kolonne 14. 15.

16. og 17. læser man følgende:]

Dessa Blad innehålla

2. Love, 3. Nanda 4. Arctura, 5. Dion 6. Aransis och smyckena 7. Orudun, Mem 8. Deo, 18. Orni

18. Orni

Unuman var en Ubu som råkat i onåd hos Orudun, och som skrat-tande gifvit honom befallning, att lefva en monstruos Jordkropp och ej förr komma till nåd än han förvandlat en stor mängd Flickor til Kor, hvilket skedde. – Men först rädte(?) han i landet Kaoli Prinsessan Anuduja, som af en visman fått ett slags Trollfrö, af den natur, att den som åt det vore säker för all förvandling – Detta tog hon in, och blef ej förvandlad, men feck en dotter Orni, och en son Alakin, af hvilken hon skickade Orni bort i en ask med Kondor, då hon på det sättet kommen till Almina. Sedan Lumo afrest, går hon bort att söka Flickkämpar och kommer till Deo Här frälser hon väl dem genom T.Bandet men sedan de väl kommit ut, smälter bandet bort, såsom bekant. Mellertid hade Unum. i vrede tagit trollfröt af Anud. och så förv.

n som åt deraf det att » de// skulle växa till Blomor och ändå behålla sitt lif: det skedde med Anudja – Detta frö hade emellertid // *legat i Ornis ask: och frön/* af Alak blifvit fört till K. och Ornis foglar feck det, hvarefter de allesammans började

slå rötter och växa fast
Hon sörjer – Nu råkar hon Alakin, de bli kära i hvarann – Han säger att man skulle vattna dem med Tårar; hon söker upp sådana – Alakin öfverger henne – Romantiska brev. /*Hon går att söka upp honom/*
Hon får en son Madaor
Nu vill hon uppsöka Alakin, sedan Madaor och flickblomorna blifvit lemnade i skydd åt en tjänflicka ( ) – Hon /*kläde sig till Gosse och/* finner verkligen Alakin men han stöter henne ifrån sig. Då kläder hon sig till Gosse och tjenar, försvarar räddar honom flere gånger men torr ej yppa sig.

FRIG

Hjeltegrevvinnan – Syster til Arctura och Nanda – Var också hermaphr. som de, hvarföre hon geck i hjeltestrustning – Men Adonaias, som förut blifvit förvandlad till man, hade och den verkan på Frig, att hon blef Kvinna. – Men när de begge andra systrarne försvunno, geck hon bort att söka Dem och att förena Dem. Hon följde Arctura på Spåren, men efter en lång och fäfång kamp, lag hon sig krökt att sofva: Då ett oändligt antal Amfojader sjöngo och spelade kring henne: När nu Jorden kom i det skick att ande och kropp besågo hvarann – (skildes) blef den sofvande Frig en död Kropp (Scandia) och amfojaden syntes blott som haf – Adonais gick upp för att söka rätt henne och fann henne belagd med en evig slummer – Han uppsökte hennes ande och de kommo i en evig förening – så att de sluppo Dualismen, derigenom att den i stället uppkom i en kedje af individualiseringar, som äro alla svenskar boende i Skandien med Mannamod.

När Love af Nanda fått höra om Frig vill han råka henne – och blef som siare förd till Frigs Brunn – Häri såg han svenskheten.

*

Manuskriptets indhold kan forekomme den uforberedte læser særdeles besynderligt. Det er der til en vis grad råd for, nemlig ved først at orientere sig i C.J.L.A.'s ungdomsdigtning, som er tilgængelig i Samlade Skrifter I og II, udgivet i 1938 (I det følgende kaldet S.S.1 og S.S.2). Det første større skønlitterære værk, man møder i S.S.1, er Karmola, som forblev ufuldendt. Det blev heller ikke udgivet i Almqvists levetid. Der

er i 18 k tydeligvis nævnt personer, som optræder i Karmola. 18 k er udateret, men på første side af manuskriptet til Karmola i Nordiska museets samling har forfatteren antegnet: 4. versudkast 1817. Som jeg senere skal begrunde, mener jeg at 18 k må være fra nogenlunde samme tid.

Hvor befinder Almqvist sig på denne tid i sin udvikling? I 1817 fylder han 24 år. Han er 2 år efter sin magistergrad og promovering til filosofie magister ansat i ecklesiastikexpeditionen (nærmest at forstå som undervisningsministeriet), og han er endnu ungarl og huslærer hos familien Hisinger. Desuden er han medlem af Manhemsförbundet og netop i 1817 stifter han Mannasamfundet, hvor medlemmerne samles om Swedenborgs skrifter. Almqvist har i flere år læst romantiske værker af engelske, franske og tyske forfattere og filosoffer. Indenlands er han under påvirkning af Atterbom, som i Phosphorus i 1813 har skrevet, at »Nordens period av överlägsen kultur nu är kommen», og i 10. hefte af Svea har forsøgt at sammensmelte swedenborgske tanker med Schellings naturfilosofi og Goethes symbolisme. Personer i Atterboms fragment af Fågel Blå fra Poetisk kalender 1814 har navne, der klinger i lighed med de fantasinavne Almqvist indfører i 18 k.

Hvordan kommer Almqvists første værker til verden? 18 kolonner kan her bidrage til at belyse, hvorledes Almqvist har arbejdet med at skabe sig overblik og sammenhæng mellem de skikkelser og hændelser, som hans fantasi beskæftigede sig med. Som det fremgår i S.S.2 har Almqvist allerede i september 1815 overvejelser om at skrive et stort romantisk-religiöst værk kaldet Dalmina (det senere Karmola). Han er hverken tilfreds med den franske eller tyske digtnings program; han vil selv skabe en ny poesi. Året efter i 1816 skriver han i Bihang till Harald Eystensons Saga (S.S.2 s.113): »— poesiens, densammas nytta, i att på ett med ordningen Överensstämmande sätt bidraga till en lycklig utveckling av den mänskliga bildningen, just det, som av författaren bör åsyftas såsom högsta ändemålet för dess poem». Karmola nævnes som allerede udført (S.S.2 s. 130); der må være tale om et tidligere udkast end det bevarede. Her fremstår også ideen om Nordens og sydens forening repræsenteret ved en nordlig mand og en sydlig kvinde (S.S.2 s.119). Almqvist vil indblæse romantikens ånd i samtiden efter et fempunkts-program. Her citeres efter S.S.2, side 130:

1. I taylor av alla slags ander
2. I taylor av äkta manlighet och kvinnlighet
3. I d.o av oskyldig kärlekslust
4. I d.o av laster och dårskaper
5. Över allt en slags lekande, oskyldig munterhet eller sorglöshet spridd både över det vackra och fula, hvilket skiljer sig från Spiess' och Karmolas alvar.

At Spiess nævnes stemmer med Almqvists optagethed af tidens populærlitteratur, som Fredrik Böök har behandlet i artiklen Almqvist och lånebiblioteksromanerna, side 148 i »Til Gerhard Gran», Kristiania 1916. Langt vigtigere for forståelse af 18 kolonner er manuskriptet Om Religion, religiösa bruk ur plastisk synpunkt – i poesi (S.S.2 s.131 f.). I studier i Almqvists ungdomsdiktning daterer Martin Lamm dette skrift til ca. 1817. Skriftet præsenterer det dualistiske, idealistiske system, som Almqvist vil skabe med elementer fra nyplatonisme og Swedenborgs andelære. På korrespondens-tankens udvikler han en plan for en ny mytologi, som skal kunne danne grundlag for en poesi, som kan forene Europas folk i en ny kristendom. Med Almqvists egne ord lyder det (S.S.2 s.135) »Då ändemålet för denna undersökning blott är, att uppfinna plastiken för den nya poesi, som, jämte en ny religion nu skall upplomma g e m e n s a m för alla folk i den nya församlingen.» Hans nye mytologi opererer med en ånde verden opdelt mellem de gode og de onde. Højest over alle står alene Herren, Gud åbenbaret i menneskeskikkelse som *eet* væsen. Han er brudgom for kvinnen i universum, d.v.s. menneskeheden opfattet som organisme. Under Herren rangerer de menneskelige væsener, som allerede er gået over i deres egentlige, åndelige verden. De kan indgribe i menneskeverdenen og udgør tilsammen menneskehedens ånd.

Det enkelte menneske, siger Almqvist, har en sjæl med en treenighed af »viljan, förståndet och sinnet» (S.S.2 s. 193) Viljen og förståndet er abstrakte begreber og egentlig ufattelige. De virker, lever, i det han kalder sinnet, gennem hvilket det abstrakte bliver til konkret handling.

Almqvist opererer i parallel til denne sjæleopfattelse med 3 grader for åndelige menneskevæsener og giver dem selvopfundne navne:

1. grad – viljans liv

»hela deras vetande är blott en förnimmelse från deras böjelser» (S.S.2 s.138). De kan være over-

engle, og i så fald er Kærligheden til Gud for dem alt. De kaldes med stigende rang Murni, Aransi og Ynsi. Eller de kan være djævle udviklet til ren egoisme, og kaldes så Prunu, Sibu og Ubu.

2. grad – förståndsliv

»viljan bildad till sin bestämda kärlek först genom förståndet.» Her har man engle; Sermider, Ramyader og Dioniner. Og Sataner; Braner, Ninger, Mender.

3. grad – sinnet

»rörelsesregion och sambandspunkt för viljan och förståndets väsenden – Detta är andarnes sfäre.» (S.S.2 s. 197). Her har man »andar, vars innersta icke ännu är utvecklat – ».(S.S.2 s. 138) De gode ånder kaldes Amsäider, Astrader, Celanider. Medens de onde ånder kaldes Lamer, Dromer, Omfer.

Går vi nu tilbage til teksten 18 k, så kan den anskues enten som sammenbinding af allerede færdige værker, eller som en disposition på et tidligt tidspunkt i planlægningen af en værkcyklus. Jeg vælger den sidste anskuelse og antager en tilblivelse i 1817. (Olle Holmberg fører argumenter for en tilblivelse før 1822 i Samlaren 1919 side 176). Til støtte for min antagelse kan anføres, at den første kolonne bærer overskriften Lumo samt en parentes med to bogstaver, som jeg tolker Ef, hvilket evt. kunne stå for effektueret. Denne antagelse styrkes af sammenfatningen i kolonne 14–17, hvor han udelader kolonne 1. Fortællingen om Lumo i Karmola 1817 får således en særstiling i forhold til de øvrige værker, som kan spores i 18 k.

Jeg forestiller mig at Almqvist udfylder kolonne 1–5 på ark 1's forside i kronologisk orden. Kolonne 5 virker som en foreløbig afrunding. Almqvist vender nu papiret, foretager en sirlig opdeling i lodrette kolonner, giver dem numre og overskrifter. Under udfyldning af kolonne 6 indfinder inspirationen sig, og kolonnen viser sig at være alt for kort. Et nyt ark må forberedes med nye kolonner, og fortsættelse af kolonne 6 skrives som det nye arks to første kolonner. Herefter forsynes resten af siden med numre og overskrifter. Der vendes tilbage til ark 1, hvor kolonne 7 og 8 udfyldes. Under arbejdet med kolonne 8 opstår behov for en ny kolonne, som placeres på ark 2's bagside som kolonne 18; han disponerer denne til 2 spalter. Bagsiden er jo inddelt i 6 spalter, hvoraf kolonne 18 optager de to sidste.

Kolonnerne 14 til 17 kommer ikke til anvendelse. Almqvist beslutter sig for at afslutte og skriver en opsummering hen over de ubenyttede kolonner.

Nu til nærmere blik på indholdet i de enkelte kolonner. Før jeg siger mere om kolonne 1 og Karmola, vil jeg behandle kolonne 2. Love og kolonne 3. Nanda. Her kan det vist ikke være for meget at antage et vist mål af selvbiografisk stof. Love er tænkt som fortælleren, som må skildre, hvad der viser sig for hans indre syn. Han er seer mere end forfatter, d.v.s. han oplever umiddelbart på sit indre teater. Først beskrives, hvorledes romantikken og naturen personificeret i Paradisfuglen Nanda og Eolsharpen inspirerer ham, og at han vil dele oplevelsen med Anna. Som Henry Olsson skriver i C.J.L. Almqvist före Törnrosens bok s. 354 kan man formode at Anna står for Anna Maria, Almqvists senere hustru. Nanda synes at stå for en fosforistisk romantik, medens eolsharpen (især i kolonne 3) snarere står for en nationalromantik i götiscismens ånd og for folkeeventyret. Nanda beriger bl. a. digteren med sange om jordens fortid og beskrives i kolonne 3 som datter af en hermafroditkonge. Her har vi romantikerens sværmen for en urtid med ukønnede urvæsener, som skildret af Platon i Symposion. Det er måske af betydning for Almqvist, at teosofen Jacob Böhme har samme program i kristen ramme: 1. Adam i androgyn tilstand. 2. Kønsliv i paradys. 3. Efter syndefald. 4. Død. 5. Engles liv tilbagevendt til androgyn tilstand. (ifølge Knud Wentzel i »Ideologihistorie I», 1975). – Nanda spejler sig i en kilde. Dette gængse motiv fra Narcissosmyten får her et originalt islæt: Det først skrevne ord, forelskelse, er overstreget og erstattet med for-skrækkelse. Ved mødet med spejlbilledet opstår dualisme i Nandas forestillinger om sig selv. Forskrækkelsen skal overvindes ved at synge, hvilket vel betyder at være skjald i gammel-nordisk betydning af ordet. Nanda flygter til »det nya landet», græder sig gennem sin krise og frigør sig fra selvbeskuelse. Skönt det nye land kaldes America, ligger det nær at tænke på, at familien Hisingers Fagervik ligger i det finske Nyland. Her tilbragte Almqvist jo sine somre i informatorårene 1814 til 1818, med undtagelse af 1815, som det fremgår ved sammenholdelse af to kilder; Stig Jägerskiöld; Från Jaktslottet till landsflykten, 1970 side 26 og Magnus von Platen; Informatorn Almqvist, Historiska och litteraturhistoriska studier 65, Helsingfors 1990. Hos

Henry Olsson, C.J.L. Almqvist till 1836, side 39 kan man læse, at Almqvists senere hustru Anna Maria Lundström i 1810 kommer til Antuna, men fra efteråret 1813 og et år frem tjener i Stockholm. Almqvist har selv skrevet til sin datter i brev af 8. juli 1854 fra amerikantiden, at han i 1814 tog afsked med Anna Maria i Stockholm forud for finlandsrejsen. Det er ud fra teksten svært at holde Love og Nanda ude fra hinanden. I brev til J.A. Hazelius 6 nov 1820 fortæller Almqvist, at han har »haft denne dumhet», nemlig at dyrke selvbe- skuelse, »och den har blott alstratt lidande». Dette kan man læse i C.J.L. Almqvist Brev 1803–1866 ved Bertil Romberg, 1968.

Jeg stiller mig nu den opgave at udrede forbindelser fra 18 k til Almqvists ungdomsdigtning. Kolonne 1. indeholder et ultrakort resumé af Karmola 1–6 sang. Vi er i åndens verden. Lumo er Niomas søn og tilhører de gode ånder. Almina er hans moster, og Gunasol er et af tre klenodier; et sværd (også nævnt i 6. kolonne) hvormed Lumo rejser ud for at hævne sin fader Timramol. Pramdol forekommer ikke i Karmola, men side 258 i S.S.1 kaldes Timramol for Iramnol, så hvorfor ikke også Pramdol som et navneforsøg. I for- bifarten bemærkes, at Lumo på s. 155 drikker et glas vand af Nandas kilde. Kolonne 2. slutter med udsagn om »Kamjolas forntidiga händelser». Disse findes i 4. og 5. sang i Karmola. 7–11. sang omhandler Lumos modstandere, Kong Milumbus og Amunda, som betjenes af drom og omf; Bem- buru og Amabub. Bemburu sybes at svare til Emburn i kolonne 6b. Milumbus og Amunda optræder i kolonne 7. Hvad de gode ånder angår, så optræder overengle Ynsis og Aransis i kolonne 6, murniden Albion i 6b, gode ånder af 3. grad; selanider i 6b, medens Dion i kolonne 4 og 5 passer ind på Dioniner af 2. grad. Dette trods oprindelse ved sammensmeltning af en mend og en person ved navn Grimur. En opstigning i sys- temet er således vist mulig. Hele Karmolaværkets grundlag er en sammensmeltning af det dualistiske åndesystem og et folkeeventyrskelet. Martin Lamm giver en detaljeret handlingsbeskrivelse side 111 f.f. i Studier i Almqvists ungdomsdigt- ning. Han bemærker også lighed med Wielands roman Idris og romanen Petermann af Spiess. Af 18 k kan man udlæse såvel en forhistorie som en fortsættelse af Karmola, hvilken mod slutningen skiller sig ud fra Martin Lamms version. Forhis- torien er: Staden Karmola, bygget af helten Kar-

mol, og Korasons berg kan få fred, når en prins besidder sværdet Gunasol samt to andre smykker (ifølge Karmola en krone og en hvid hest), som er i aransis-ånders varetægt i selanidernes dal. De bortnarres ved trolddom af en ubu, som vil ødelægge Karmola bistået af folk fra Nipon, og gemmes i jordens midte. – Nu følger så Karmolas 12 sange. – En fortsættelse er ifølge 18 k, at Sværdet Gunasol, som Lumo besidder, skal han miste, og han skal lide skibbrud. Milumbus og Amunda skal i hans fravær komme til Karmola. Lumo får hjælp af de gode ånder, kvalificerer sig til at hente smykkerne ud ved at befri ikke mindre end 10 jomfruer. Han gemmer sig med de tre smykker i en blomsterknop, som med stor kraft vokser op fra jordens indre. (Første tanke på Jor- dens Blomme?). Han falder i et stort slag mod Nipon og en person ved navn Sumol får alle tre smykker. Da Sumol i kolonne 5 undervises sam- men med Almina og Lumo i templet på Korason, må man formode, at han er den udvalgte prins, og at slutningen er lykkelig for Karmolas beboere. Korason er vel et af Almqvist opfundet ord, men ikke betydningsløst: Jeg har mærket mig, at cora- zon på spansk betyder hjerte eller kerne. Nipon er japanernes ord for deres land, og Almqvist har senere i Palatset en lignende sammenkædning mellem østens kultur og grusomhed.

Karmola forblev ufærdig, men så sent som 2. marts 1834 skriver Almqvist til Atterbom: »Auxuma (Prins Lumo, Nioma &c) under arbete ännu». (C.J.L.A. Brev 1803-1866). Efter at have lagt Karmola til side må Almqvist have arbejdet på Murnis og en fortsættelse heraf; et fragment med titlen Ingress till Aransis. Manuskriptet til dette fragment tilhører Nordiska Museet, men min renskrift heraf findes på Kungliga Biblioteket i Stockholm. Det eneste bindeled fra 18 k til Mur- nis og Aransis findes i kolonne 6b, hvor murniden Albion hjælper Lumo. Murnis og Aransis bygger også på Om Religion och religiösa bruk.

Der går en anden klar linie fra 18 k til Mytho- poesisværkerne Guldfågel i Paradis (1821), Ro- saura (1822) og Arctura (Imperialoktavupplagan II 1849 (S.S.14)). I kolonne 3 kan man læse: »Eremiten författar Winagolf och Lili – se sagan derom – ». Da søskendeparret Wingolf og Lili er hovedpersoner i Guldfågel i Paradis, synes dette værk at være forfattet, når 18 k skrives. Der anes en fortsættelse i kolonne 3: Wingolf og Lili øns- ker en evig kysk forening og forvandles til Eols-

harpen. Rosaura (S.S.3 side 44) har en spejling med forskrækkelse: »men sitt eget huvud kunde hun icke se». Der er en eolsharpe s. 51, men i øvrigt ingen tilknytning til 18 k. Grimur i kolonne 4 optræder i Arctura, der som sagt først trykkes i 1849, hvor Almqvist har lagt afstand til sin ungdoms romantik. I Arctura sammenvæves islandsk saga, engelsk og finsk sagnstof, samt ideer fra Klingsohrs saga i Heinrich von Ofterdingen af Novalis. Men eventyrstilen er brudt ved »sättet att sluta stycket» hvor Grimur er forvandlet til galt og Arctura overladt til sin længsel. En udfrielse er stillet hende i udsigt, men forholdes læseren. Men se nu, hvordan 18 k afslører, hvorledes Almqvist engang havde udtænkt såvel en fortsættelse som en forhistorie. Grimur optræder første gang i kolonne 3 som den, der vækker kongen på glasbjerget. Efter at have fejlet sin tredje prøve hos Arctura følger han som galt den blinde prins, der møder Wingolf i Guldfågel i Paradis. Siden myrder han den konge han tidligere har befriet og som havde magt over Arctura. Med et tryllekompass trækker han Arcturas isslot til varme egne og sammensmelter med Arctura selv til en hermafrodit ved navn Dion. Som tidligere nævnt er dion navnet for engle af 2. grad i det mytologiske system. At Arctura oprindelig hørte til de onde mænd og engang var hermafrodit fortælles i kolonne 4. Alt som har med tvekønnethed at gøre er udeladt i Mythopoesis. Sammenholder man nu 18 k med det i indledningen nævnte Frig, ser man at Nanda, Arctura og Frig er søskende, oprindelig hermafroditter og alle forvandlede til kvinder. Om Frig fortælles hvorledes hun ved sin ånds forening med manden Adonaïs slipper for dualismen og bliver ophav til alle svenskere og deres svenskhed. Dualisme synes her at gå på hankøn/hunkøn og idealet at være en forening heraf, som hos Platon. Dette ideal sætter Almqvist på prøve i Drottningens Juvelsmykke (1834). I Tintomaskikkelsen har han skildret androgynen, men som et væsen, der bliver til ulykke for både andre og sig selv; en idealets fallit i den reale tilværelse.

Ifølge Olle Holmberg Samlaren 1919 skulle der også være forbindelse fra 18 k til Svangrotten på Ipsara og til udkastet Den blåa fanen. I Svangrotten kan jeg kun få øje på, at hedningen Laonikos t r o r at mennesker kan forvandles til blomster og vokse fast. Dette kan dog føres direkte tilbage på myten om Daphnes forvandling til et træ, som Almqvist selv nævner i denne forbindel-

se (S.S.13 s. 457). Den blåa fanen (S.S.17) har nogle eventyr-virkemidler i lighed med 18 k: Prins Grazioso modtager en stav, hvormed han kan tiltrække hvad han vil, og et slangeskjold hvormed han kan bortstøde hvad han vil. Han tiltrækker Gelsomina og bortstøder Amadeo, hendes forlovede. Amadeo får på side 298 et spejl, som bringer sandheden frem i enhver, der bringes til at spejle sig.

En afgrænsning af 18 kolonnens sammenhæng med Almqvists værker kan ske ved at bemærke, hvad skriftet i k k e indeholder. Der er ingen tilknytning til nordisk mytologi, intet om oldkristendom og intet assyriske, som Astarte m.v. Forbindelsen til nordens gudeverden kunne synes knyttet i Frig, men hun skal snarere sættes i forbindelse med Freya – Astralis – Ginnistan fra Novalis Heinrich von Ofterdingen, som Henry Olsson foreslår i C.J.L. Almqvist före Törnrosens bok s. 353. Efter en krise i 1819 og efter læsning af Görres Mythengeschichte der Asiatischen Welt (i 1821 ifølge Henry Olsson), bliver Almqvists planer mere omfattende og rammen for en værkssamling hedder nu Jordens Blomme.

Der er en del stof i 18 k, som ikke er at finde i Almqvists digtning: som kolonne 8's Deo og Zeo og deres kamp med slanger, eller kolonne 18's prinsesse Anuduja og hendes medicin mod forvandling. Dette stof peger imidlertid tilbage på nogle udkast, som forekommer mig endnu ældre end 18 k, nemlig nogle udkast i Uppsala Universitetsbiblioteks samling (X 251 k:3 nr. 2 og 8). Nummer 2 indeholder mange notater om Ossian og et navnestof, der kan minde om Karmolas. I nummer 8 findes et ark med overskriften Låke-dom från Förvandling. Her er samlet navnestof, hvor personer, dyr og genstande udstyres med klingende navne, heriblandt Orni som navnet på et træ. I 18 k indeholder Ornis æske tryllefrø, som når de fortæres får fugle til at slå rødder. Et andet af navnene Arjuduhn ligger tæt på 18 kolonnens Anuduja. Der forekommer også et sværd, her ved navn Rugon, og et spejl ved navn Doralmina. Der fortsættes under en overskrift Dianusas Klagan med notater om Hellas: »alt uppkommer fra Derceto i Lydien», og lidt senere »hon suckar mot en Spegel» (Almqvists understregning). Spejlmotivet kan således følges tilbage til Almqvists meget tidlige forsøg, og det er i det hele taget uhyre udbredt i hans digtning, langt ud over den her behandlede tidlige ungdomsperiode og ofte i tæt

sammenvævning med motiverne kilde og forvandling. I den forholdsvis tidlige digtning vil jeg lige nævne en ensom Ferrando Bruno, som spejler sig i kilden (S.S.13 s. 144). Det samme gør Parjumouf (S.S.1 s. 333). Denne fortælling tryktes første gang netop i 1817. Det synes mig, at disse motiver ofte er sammenkædet med selve digtningens tilblivelsesproces. Kilden/spejlet bliver adgangsvej til en anden verden: den digtede. Men det kan også blive en katastrofal vej til selvfortæbelse som i *Ingress till Aransis*, hvor prinsessen Dianusa mister bevidstheden om sig selv som individ ved at spejle sig i en dam. Senere, 1838 i *Palatset* (S.S.8 s. 183) sættes spejling i forbindelse med Sinto-religion, og i den samtidige *Menniskosläktets Saga* 1839 s. 128 trækker Almqvist en parallel fra sintokultens spejlceremoni til Schellings tanker om subjektivitet og objektivitet, som ligger til grund for Dianusas historie.

Sammenfattende kan man sige, at 18 k giver et indblik i forfatterens værksted og er Almqvists ældste kendte forsøg på sammenkædning af en række enkeltværker, nogle mere eller mindre færdigskrevne og andre løst skitserede. Planen er nedfældet på et tidspunkt, hvor Almqvist er under stærk påvirkning af Swedenborg og Schelling plus folksaga og fantastiske romaner af især tyske romantikere. Han vil skabe en ny poesi. Dette kan spores i en række ungdomsværker frem til midten af 1820-tallet og enkelte senere værker, men planen afløses af en ny plan og kommer ikke til udførelse.

LITTERATUR

Håndskrifter:

C.J.L. Almqvist, *Litterära manuskript* m.m. X 251m:3 og X 251 k:3 UUB

Trykt materiale:

C.J.L. Almqvist, *Samlade Skrifter 1920–1938*

–, *Brev 1803–1866*. Ett urval med inledning och kommentarer av Bertil Romberg. 1968

–, *Ingress till Aransis*. Ved Nina Vosbein. 1993

P.D.A. Atterbom, *Phosphorus* 1813

–, *Svea* 10. hefte

–, *Poetisk kalender* 1814

Martin Lamm, »Studier i Almqvists ungdomsdigtning.» *Samlaren* 1915

Fredrik Böök, *Til Gerhard Gran*. 1916

Olle Holmberg, »Kronologien i Törnrosens Bok.» *Samlaren* 1919

Henry Olsson, *C.J.L.A. före Törnrosens bok*. 1927

–, *C.J.L.A. till 1836*. 1937

Stig Jägerskiöld, *Från Jaktslottet till landsflykten*. 1970
Aa. Henriksen, Erik A. Nielsen, Knud Wentzel, *Ideologihistorie* I. 1975

Magnus von Platen, *Informatorn Almqvist*. Historiska och litteraturhistoriska studier 65. 1990